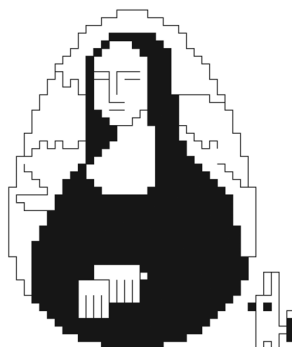

SLÉZIA JÓZSEF

A KORTÁRS DIZÁJNRÓL

A technológiai fejlődés üteméről, terjedelméről, komplexitásáról az elmúlt pár évtized távlatában, de az elmúlt évszázadát tekintve is elmondható, hogy kisebb-nagyobb megtorpanások, válságok ellenére folyamatosan s egyre gyorsabban nő. A dizájn számára ez mint olyan emberi alkotói tevékenység számára, amely elválaszthatatlanul s ezernyi szállal kötődik a technológiához, permanens kihívást jelent céljait, módszereit, eredményeit, múltját és jövőjét illetően. A dizájn egyik legfontosabb problémája, hogyan képes szinkronban lenni ezzel a rendkívül dinamikus technológiai fejlődéssel, mennyire alkalmas arra, hogy ezt összhangba hozza az emberi igényekkel, a változó környezettel, s mit tud kreatívan hozzátenni, amitől az jobb lesz. A dizájn kitüntetett feladata, hogy ezt a rendkívül bonyolult, gyors és komplex technikai (egyben tudományos) fejlődést az emberek számára alapvetően a mindennapok szintjén „érthetővé” s nem kevésbé használhatóvá, megélhetővé tegye. A dizájn szintézisrempítő funkciója legalább annyira tranzitivitást, interaktivitást s kommunikációt is jelent, mint a különféle megismerői, alkotói területek tudástartalmaiból, eredményeiből a kreatív „termékek” létrehozása. A technológia legújabb eredményei korábban abszurd fantáziavilágok, kivitelezhetetlennek tűnő koncepciók, elképzelések, formák, konstrukciók megvalósítását teszik lehetővé a dizájnerek számára. A különféle dizájn-irányzatok közötti határvonalakat, besorolásokat az új technológiák, anyagok folyamatosan

Részlet a szerző *Kortárs nemzetközi design* című kötetéből (DesignTrend Kiadó, Bp., 2013).

**...soha nem volt még
ennyire sokszínű,
változatos,
ellentmondásos a dizájn
világa, mint mostanában.**

felülírják; gyakran megesik, hogy egy dolog nem az, aminek látszik, s ami pedig érzékelhető belőle, az nem abból és úgy van, amiből és ahogyan gondoljuk.

A dizájn története során még soha ennyire nem volt kulturálisan sokszínű és differenciált, mint napjainkban. Ma már jelentős alkotói, gyártói vagy megrendelői központként működnek olyan régiók, amelyekben pár évtizeddel ezelőtt épphogy elkezdtek a dizájn magasabb szintű oktatását, művelését. A hagyományos centrumok mellett, mint Európa, Észak-Amerika, Ausztrália, a Távol-Kelet (elsősorban Japán és Dél-Korea), új formatervezési központok/régiók vannak születőben, mint Kína, India, Szingapúr és alapvetően befogadóként a közel-keleti országok (Dubai, az Egyesült Arab Emírátságok, Szaúd-Arábia), s az elmúlt években magukról egyre többet hallattató Brazília és Dél-Afrika is; az utóbbi sikeres jövőjét jelzi, hogy az ICSID döntése alapján ez az ország lehet 2014-ben házigazdája a Dizájn Világfővárosa nagyszabású rendezvénysorozatnak. A multinacionális világcégek, mint a Mercedes, Philips, Volkswagen, Electrolux és a nemzetközi dizájnstudiók, többek között a Pininfarina, Frog, Smart Design, Naolab stb. sorra nyitják tervezői műhelyeiket elsősorban az elképesztő gazdasági fejlődést mutató távol-keleti országokban. Az intenzív globalizáció, a változatos fejlettségről tanúskodó technikák, anyagok egyidejű jelenléte a legkülönbözőbb kulturális hagyományokkal, gazdasági-társadalmi fejlettséggel rendelkező országokban összességében azt eredményezte az utóbbi egy-két évtizedben, s ez napjainkra is jellemző, hogy soha nem volt még ennyire sokszínű, változatos, ellentmondásos a dizájn világa, mint mostanában. Ez a változatosság vagy komplex és differenciált összetettség az egyszerű hétköznapi használati tárgyakban s a nagyon bonyolult rendszerekben egyaránt megtalálható. Akár egy tárgyon belül is felfedezhető ez a strukturáltság. Craftos eljárásokkal, hagyományos motívumkincs felhasználásával, de a legújabb szuper környezetbarát anyagokból készülnek mindennapi tárgyak; mint ahogy a legfejlettebb CAD-CAM eljárásokkal futurisztikus formavilágú termékek készülhetnek tradicionális anyagokból.

A 20. század hatvanas éveiben jelentkező, kezdetben alternatív mozgalomként indult „ökoszemlélet” napjainkra a legfontosabb paradigmájává vált a dizájnnek. Ma már nincs olyan terület, ahol ne lenne meghatározó jelentősége. Rengeteg esetben a technológiai fejlesztéseknek, az innovációnak és az esztétikai törekvéseknek is lényegi mozgatórugójává vált. A fenntarthatósági szempontok tudatosítása, érvényesítése elemi feladata lett a dizájnnek. Az utóbbi egy-két évtized fejlődése pedig azt mutatja, hogy a „fenntartható szemléletű” dizájn legalább olyan sokszínű lehet, mint az esztétikai-formai megközelítésű. A fenntarthatóság mint szempont a dizájn valamennyi összetevőjét befolyásolja: a tervezési folyamatától az anyaghasználaton, a funkción, a formán, a technológián keresztül a fogyasztásig. A dizájn jelenlegi nagy kérdése, hogyan képes magasabb szinten, társadalmi összefüggésrendszerében érvényesíteni a fenntarthatósági szempontokat. A klasszikus nagy felosztása a dizájnnek, mint a modern és posztmodern, mára gyakorlatilag alárendelődik ennek a fenntarthatódizájn-paradigmának. Mindkettőnek akkor van valós létjogosultsága, ha érvényesíti a fenntarthatósági szempontokat. Mert ma már lehet posztmodern dizájn úgy képviselni-létrehozni, hogy az megfelelően a fenntarthatósági szempontoknak, s lehet olyan modern funkcionalista dizájn kieroszakolni, amely roppant káros hatással lehet az emberre és környezetére.

Ma már nincs olyan területe a dizájnnek – építészet, belsőépítészet, termékek, divat, vizuális kommunikáció –, amelynek ne lenne tízezret vagy több százezer embert is megmozgató nagy nemzetközi vására, kiállítása. Több tucatnyi a mega- (CES, IAA, IFA, ISH, Kölni Bútorvásár, Milánói Szalon, Világ Építészeti Fesztivál, Heimtextil stb.), több száz a regionális és még ezeknél is nagyságrendekkel több a helyi kiállítások száma. Ezek a rendezvények elsődleges, „kézzelfogható” és naprakész információs forrásként szolgálnak a szakma, a nagyközönség számára a dizájn jelenlegi helyzetéről, fej-

lesztéseiről, trendjeiről és jövőbeni lehetséges irányairól. Legalább ilyen intenzitással, ha nem is ennyire látványosan épültek ki az egyes dizájnterületek nemzetközi és belföldi szakmai szervezetei az elmúlt pár évtizedben. A Montrealban székelő, 1955-ben alapított ICSID-ben jelenleg 50 nemzet képviselteti magát több száz taggal. Országokénti eltérő kiépítettséggel és hangsúlyokkal minden dizájnterületnek megvan a saját belföldi szakmai szervezete. A dizájn összességében az elmúlt pár évtizedben jelentősen növelni tudta szakmai és érdekérvényesítő erejét. Ma már kiterjedt hálózatot alkotnak a dizájncenterek (központok, intézetek), amelyek egy adott ország dizájnéletét hivattottak bemutatni és szervezni. Nemcsak Közép-Európára – benne természetesen Magyarországra – jellemzően az utóbbi egy-két évtizedben jelentősen kibővült a dizájn oktatató főiskolák, egyetemek, felsőfokú szakképesítést adó intézmények száma. Nagyságrendekkel több dizájnert vagy a dizájn különféle területeivel foglalkozó szakembert képeznek jelenleg, mint akár húsz évvel ezelőtt. Kínában és Indiában gomba módra szaporodnak a dizájn oktatató iskolák, számuk csak ebben a két országban meghaladja a több százat. Ez a nem túl távoli jövőt illetően azt fogja eredményezni, hogy egy rendkívül nagy és erős dizájn generáció fog megjelenni a világ legdinamikusabban fejlődő régiójában, s ez alapjaiban fogja újrarajzolni a dizájn térképét.

Az utóbbi pár évtizedben jelentősen kibővült és megerősödött a dizájn jelenléte gyökeresen eltérő múlttal, hagyományokkal rendelkező országok, régiók kulturális életében. A hagyományos művészeti múzeumok profiljában is egyre jelentősebb helyet kap a dizájn gyűjtése. Több nemzetközileg is jelentős dizájnkiállítói hely (Vitra Design Museum – Weil am Rhein, MAD – New York, a genti és a holoni dizájn múzeum stb.) kezdte meg a működését az elmúlt egy-két évtizedben, s egyre több az olyan intézmény, amely valamelyik specifikus dizájn terület – bútor, vizuális kommunikáció, divat stb. – bemutatására vállalkozik.

A dizájn ismertségének, népszerűségének és megbecsülésének növekedését jelzi, egyben generálja is azokat, hogy az utóbbi húsz-harminc évben sok átfogó vagy terület-specifikus (építészet, belsőépítészet, vizuális kommunikáció, termék stb.) nemzetközi dizájn díj indult útjára, s gyakorlatilag ma már nincs olyan, akár csak közepesen fejlett ország, amely ne rendelkezne saját nemzeti díjjal, árnyaltan megjelenítve a helyi gazdasági és kulturális viszonyokat és az abban elfoglalt helyét s funkcióját a dizájn számára. Az újabb keletű díjak nemcsak hagyományos szakmai, területi felosztás szerint, hanem szociális, kulturális vagy tevékenység alapú megközelítések alapján is szerveződnek, s ezek az új struktúrák azt mutatják, hogy a dizájn szerepe, megítélése jelentősen változik a társadalom és a környezet alakításában, s maguk az elismerések – tulajdonképpen a dizájn – különféle pozitív szociális törekvéseket mozdíthatnak elő, organizálhatnak. A dizájn történetében még sohasem játszott ennyire kitüntetett szerepet a kreativitás, mint napjainkban. A gazdaság részéről óriási igény mutatkozik az eredeti tervek, ötletek, koncepciók iránt, amelynek eredményeként az egyre terebélyesedő kreatív dizájn versenyiparág működik, behálózva az egész világot. Ma már teljesen elfogadott, hogy egy nagyobb nemzetközi kreatív dizájn versenyre akár 3-4 ezer pályázat is érkezik a Föld számos országából.

A dizájn gyors ütemű expanzióját a 21. század elején egy új, rohamosan fejlődő kommunikációs közösségi technológia, az internet teszi még dinamikusabbá és kiterjedtebbé. A hálón elérhető források már napjainkban is imponáló bősége és változatosága még inkább felgyorsítja az információáramlást a kultúra, a gazdaság, a technológia s természetesen a dizájn legkülönbözőbb területei és szereplői között. Az internet gyökeresen változtatja meg a dizájn lehetőségeiről, feladatairól, felelősségéről, irányzatairól, összefüggéseiről alkotott eddigi elképzeléseket. Az internet és a dizájn kapcsolatrendszerének feltérképezése és megértése elemi fontosságú a dizájn jövőjét illetően.